МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для підготовки в 2025 році
до атестаційного екзамену з економіки
за спеціальністю 051 «Економіка»
(освітньо-професійна програма «Бізнес-економіка»,
освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)

Харків−2025

Затверджено на засіданні Вченої Ради
економічного факультету
протокол № від 2025 р.

Рецензенти:

доцент, к.е.н., доцент кафедри управління та адміністрування ННІ «Каразінська школа бізнесу» Крамаренко А.О.

ФОП Непочатова А.С.

Навчально-методичні рекомендації для підготовки в 2025 році до атестаційного екзамену з економіки за спеціальністю 051 «Економіка» (освітньо-професійна програма «Бізнес-економіка», освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»).

Укладачі Коломієць Г.М., Соболєв В.М., Меленцова О.В. - Харків: ХНУ. 2025. — 46 с.

Підготовлено на кафедрі економічної теорії та економічних методів управління економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Призначено для здобувачів вищої освіти спеціальності 051 ЕКОНОМІКА, ОПП «Бізнес-економіка»

© Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна, 2025

ЗМІСТ

	Стор.
Загальні положення	4
Структура білету	6
Шкала оцінювання	6
Додаток А. Програма дисципліни «Бізнес-економіка»	8
Додаток Б. Програма дисципліни «Менеджмент»	14
Додаток В. Програма дисципліни «Адміністративний менеджмент»	22
Додаток Г. Програма дисципліни «Бізнес-статистика»	31
Додаток Д. Програма дисципліни «Міжнародне право»	35

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Відповідно до ОПП «Бізнес-економіка» першого (бакалаврського) рівня, атестація здобувачів здійснюється у формі відкритого (публічного) комплексного кваліфікаційного екзамену за спеціальністю 051 «Економіка» після завершення навчання з метою встановлення фактичної відповідності рівня освітньої підготовки вимогам державного стандарту вищої освіти підготовки бакалаврів зі спеціальності 051 «Економіка».

2. Комплексний кваліфікаційний екзамен за спеціальністю спрямований на перевірку досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти та освітньою програмою. Екзамен складається у письмовій формі за програмою, затвердженою випусковою кафедрою, і включає наступні дисципліни: бізнес-економіка, менеджмент, адміністративний менеджмент, бізнес-статистика, міжнародне право.

3. Екзамен складається у письмовій формі. Методичні рекомендації щодо підготовки та складання екзамену затверджується випусковою кафедрою та доводяться до відома здобувачів вищої освіти. Невід'ємною складовою цих рекомендацій є критерії оцінювання, яке здійснюється за 100-бальною 4-рівневою шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно).

4. Комплексний кваліфікаційний екзамен проводиться атестаційною комісією ХНУ імені В. Н. Каразіна у складі:

Голова комісії – ОНЕГІНА Вікторія Михайлівна, завідувач кафедри глобальної економіки Державного біотехнологічного університету, доктор економічних наук, професор.

Заступник голови – КОЛОМІЄЦЬ Ганна Миколаївна, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління, доктор економічних наук, професор.

Члени комісії:

1) МИКИТАСЬ Вікторія Володимирівна, доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління, кандидат економічних наук.

2) МІРЯСОВ Юрій Олександрович, доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління, кандидат економічних наук, доцент.

Секретар комісії - ЯЛОВЕНКО Дар'я Олександрівна, старший лаборант кафедри економічної теорії та економічних методів управління.

5. Атестаційна комісія за результатами екзамену ухвалює рішення щодо присвоєння кваліфікації «Бакалавр з економіки» та видачу диплома бакалавра встановленого зразка.

6. Підсумкова атестація проводиться відповідно до Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії для атестації

здобувачів вищої освіти, які отримують ступінь бакалавра, магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, магістра) в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна та наказу ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Про особливості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану» з метою належного врахування та мінімізації ризиків для життя і здоров'я студентів, викладачів та усіх інших учасників атестаційного процесу, виходячи із норм ст. 3 Конституції України, відповідно до яких людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

7. Атестація здобувачів вищої освіти проводиться дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

8. Для участі у державній атестації кожен здобувач має отримати допуск до складання екзаменів шляхом проходження процедури автентифікації безпосередньо перед початком екзамену. Відмова здобувача від проходження автентифікації є підставою для недопущення його до складання комплексного кваліфікаційного екзамену. В процесі складання комплексного кваліфікаційного екзамену здобувач зобов'язаний дотримуватись принципів академічної доброчесності. Порушення принципів академічної доброчесності під час екзамену є підставою для виставлення здобувачеві незадовільної оцінки.

Для автентифікації здобувач повинен мати при собі паспорт або інший документ, що посвідчує особу, з фотографією та чинним терміном дії, та пред'явити його на вимогу членів екзаменаційної комісії. Відповідальність за наслідки не проходження автентифікації за відсутності паспорта або через відмову від його пред'явлення покладається на здобувача.

Не допуск здобувача до дистанційної здачі екзамену не позбавляє його права на повторну здачу упродовж терміну повноважень екзаменаційної комісії відповідно до встановленого порядку.

9. Екзамен у дистанційній формі проводиться за допомогою дистанційних платформ LSM Moodle та Google Meet у відповідності до розкладу. Після підтвердження особи здобувач отримує доступ і починається відлік часу на виконання екзаменаційних завдань. Упродовж усього екзамену, починаючи із встановлення особи, здійснюється відеофіксація.

10. Технічними умовами проведення дистанційного екзамену є одночасна наявність у здобувача доступу до якісного інтернету та наявність мобільного інтернету упродовж усього часу проведення екзамену аж до відправлення відповідей на екзаменаційне завдання та їх отримання екзаменаційною комісією. У разі виникнення будь-яких збоїв у роботі інтернету здобувач негайно повідомляє про це у відеорежимі, а у випадку переривання відеозв'язку – електронною поштою на адресу ecteor@karazin.ua з одночасним

телефонним повідомленням за контактним телефоном: +38 (067) 423 29 25.

При виникненні технічних проблем із LSM Moodle слід негайно написати на електронну пошту ecteor@karazin.ua або зателефонувати секретарю екзаменаційної комісії ЯЛОВЕНКО Дар'ї Олександрівні за телефоном: +38 (067) 423 29 25.

11. З метою остаточного підтвердження інформації про контактні номери телефонів та електронної адреси кожен здобувач не пізніше 10.04.2025 р. має відправити на електронну пошту кафедри економічної теорії та економічних методів управління ecteor@karazin.ua лист, в якому зазначаються:

1) прізвище, ім'я та по-батькові здобувача;
2) адреса електронної пошти здобувача;
3) номер мобільного телефону здобувача.

Надана інформація буде вважатися офіційною для спілкування під час проведення комплексного атестаційного екзамену за фахом при виникненні будь-яких технічних проблем зі зв'язком.

12. Для написання комплексного атестаційного екзамену за фахом передбачено 80 хвилин. Час, відведений на атестаційний екзамен, складається з:

1) часу, необхідного для проходження тестування (перші 20 теоретичних питань);
2) часу, необхідного для розв'язання двох практичних розрахункових задач;
3) часу, необхідного на виконання ситуаційного завдання
4) часу, необхідного для підготовки виконаних завдань до відправлення (перевірка всіх обов'язкових реквізитів, наявності повного розв'язання завдань та отриманих відповідей);
5) часу, необхідного для прикріплення відповідного завдання в LSM Moodle, на що виділяється 5 хвилин основного часу екзамену.

Файли з розв'язаннями та відповідями на практичні розрахункові задачі необхідно назвати наступним чином: *Прізвище_група*.doc, або *Прізвище_група*.docx, або *Прізвище_група*.rtf.

13. СТРУКТУРА БІЛЕТУ

Завдання комплексного атестаційного екзамену за фахом складається з трьох частин:

1) 20 тестів з варіантами відповідей;
2) два розрахунково-аналітичних завдання (практичні задачі).
3) ситуаційного завдання.

14. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Кожне завдання 1-20 «Тести» має по чотири варіанти відповідей, позначених літерами А, Б, В, Г, з яких лише ОДНА ПРАВИЛЬНА.

За виконання кожного такого теста з вибором однієї правильної відповіді здобувач отримує 3 бали, максимальна кількість балів - 3х 20 = 60 балів, кожна невірна відповідь – 0 балів.

Завдання 21 і 22 «Задачі»: правильна відповідь -10 балів за кожне і загалом 10 х 2 =20 балів.

Кожна задача має єдину правильну відповідь, яку слід знайти та підтвердити розрахунками. В окремому файлі слід **обов'язково** навести покрокове розв'язання в повному обсязі із коментарями щодо розрахунків (за необхідності – з наведенням відповідних формул) та прикріпити його (у вигляді файлу формату *.docx або фотокопії розрахунків у форматі *.jpg / *.png) до відповідного завдання в LSM Moodle. Якщо буде вказано лише відповідь (навіть правильну), задача не зараховується.

Ситуаційне завдання 23 – 20 балів.

Максимальна можлива сумарна кількість набраних балів за виконання тестових теоретичних і розрахунково-аналітичних завдань складає 100 балів. Далі за чотирирівневою шкалою:

Сума балів	Оцінка за чотирирівневою шкалою оцінювання
90–100	Відмінно
70–89	Добре
50–69	Задовільно
1–49	Незадовільно

Результати комплексного атестаційного екзамену за фахом оголошуються протягом доби у режимі відеоконференції, з попереднім розсиланням усім студентам відповідного повідомлення-запрошення.

15. Згідно з Положенням про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (нова редакція зі змінами від 27 лютого 2025 року), затвердженого рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 24.02.2025 року, протокол № 7 (http://rada.karazin.ua/ua/documents/docs-rishennya?all=documents&type=method) здобувач вищої освіти у разі незгоди з оцінкою має право подати в день оголошення оцінки або наступний робочий день завідувачу кафедри письмову апеляцію, вказавши конкретні причини незгоди з оцінкою. Завідувач кафедри разом з екзаменатором, залучаючи, за необхідності, інших фахівців, протягом трьох днів розглядає апеляцію і в усній формі сповіщає здобувача вищої освіти про результати розгляду.

Додаток А

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Декан економічного факультету
_____Олександр ДАВИДОВ
"22" червня 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
Бізнес-економіка
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва)

спеціальність 051 Економіка
(шифр і назва)

освітня програма Бізнес-економіка
(шифр і назва)

спеціалізація _____

вид дисципліни Обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет Економічний

2023 / 2024 навчальний рік

"22" червня 2023 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Юрій Мірясов**, кандидат економічних наук, доцент, доцент закладу вищої освіти кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від "07" червня 2023 року № 12

В. о. завідувача кафедри економічної теорії та економічних методів управління

_____ Андрій ГРИЦЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)
Бізнес-економіка
назва освітньої програми

Гарант проектної групи (керівник проектної групи)

_____ Вікторія МИКИТАСЬ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від "21" червня 2023 року № 11

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

_____ Вікторія ЄВТУШЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Бізнес-економіка» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки.

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності (напряму)
(назва рівня вищої освіти)
051 Економіка

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою дисципліни є формування знань та уявлень про є інститут бізнесу як сферу взаємодії і реалізації приватного інтересу і особистих прагнень в системі господарчої діяльності, його цілепокладання, впливу та підпорядкування економічним законам ринкової економіки, реалізація інтересів бізнесу у виробництві, розподілі, обігу і споживанні у ринковій системі господарювання на товарних та ресурсних ринках.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Завданням дисципліни є формування фахових та спеціальних компетенцій майбутнього спеціаліста, таких як:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність до узагальнення, аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів (ЗК3).
- Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати (СК4).
- Розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави (СК5).
- Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально- економічних наслідків (СК14)

1.3. Кількість кредитів - 5 кредитів ECTS

1.4. Загальна кількість годин – 150 годин.

1.6. Заплановані результати навчання дисципліни «Бізнес-економіка»:

- Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави (ПРН9).
- Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально- економічних і трудових відносин (ПРН11).
- Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб’єктів (ПРН21).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Економічна природа бізнесу

Тема 1. Роль і місце бізнесу в системі господарських відносин

Економічна діяльність. Економічні відносини. Господарська система. Співвідношення бізнесу та господарської діяльності. Бізнес-мотиви та бізнес інтереси. Мотиви господарської діяльності. Підприємець та підприємницька діяльність. Цільова функція бізнесу. Максимізація прибутку та інші бізнес-мотиви. Інституційні засади бізнесу.

Тема 2. Еволюція бізнесу як елементу економічної системи

Концепції бізнесу. Становлення та формування бізнесу як елементу економічної системи. Етапи розвитку бізнес-діяльності. Бізнес в середньовіччі. Промислові і технологічні революції. Інновації та бізнес. Умови функціонування бізнесу. Бізнес, релігія і держава, проблеми взаємовідносин.

Тема 3. Ефективність бізнесу та типологізація економічних систем

Командні, ринкові та традиційні типи господарської діяльності. Правові та соціокультурні передумови бізнесу. Протестантська етика. «Національний» бізнес. Правові та організаційні рамки функціонування бізнесу. Бізнес-етика та бізнес комунікації.

Тема 4. Бізнес та його капіталізація

Економічні ресурси. Економічні доходи. Капітал та його форми. Фізичний та грошовий капітал. Промисловий, фінансовий та торговий капітал. Інтелектуальний капітал. Накопичення і обіг капіталу. Інвестування. Додана вартість та прибуток. Походження прибутку. Концепції прибутку. Норма прибутку. Накопичення прибутку та його розподіл. Капіталізація бізнесу – показники та оцінка.

Розділ 2. Економічні передумови функціонування бізнесу

Тема 5. Права власності, їх роль у ринковій економіці

Специфікація прав власності. Система прав власності. Володіння, розпорядження. Користування. Невизначеність прав та супутні втрати. Проблема захисту прав. Розпорошення права власності.

Тема 6. Бізнес-середовище та його характеристики

Поняття бізнес середовища. Структури ринку. Підприємство. Фірма. Галузь Конкуренція. Монополія. Монополістична конкуренція. Дуополія та олігополія. Малі підприємства та корпорації. Ринки та їх ринкові структури. Злиття та поглинання. Банкрутство. Бізнес структури та органи влади, корупція. Тіньова економіка.

Тема 7. Фінансові ринки та бізнес

Ціна та вартість продукції. Гроші та грошовий обіг. Обіг капіталу та його форми. Ринок товарів і форми торгівлі. Ринок капіталу та кредит. Банківський сектор. Акціонерні товариства і акціонерний капітал. Фінансові посередники. Фінансовий та реальний капітал. Система оподаткування, фінанси держави та бізнесу.

Тема 8. Експансія бізнесу в економіці

Бізнес-ефективність та економічна ефективність. Технологічні та інноваційні бізнес- обмеження. Обмеження виробництва та використання ресурсів. Територіальна експансія. Міжнародний бізнес. Уніфікація глобального бізнес-простору. Технології, цифровізація. Бізнес та суспільний сектор економіки. Бізнес та культура. Бізнес та держава. Групи зі спеціальними інтересами. Бізнес та пошук ренти. Сучасні підприємницькі форми бізнес- експансії.

10. Рекомендована література

Основна література

1. Ватаманюк О. Бізнес-економіка. Видавн. центр ЛНУ ім. І Франка. – 2018. – 324 с.

2. Дмитрієв І. А. Економіка і бізнес : навчальний посібник / І. А. Дмитрієв, Я. С.

3. . Левченко, І. Ю. Шевченко. – Х. : ФОП «Бровін О. В.», 2018. – 316 с.

4. Доброва Н.В. Основи бізнесу: навчальний посібник / Доброва Н.В., Осипова М.М. – Одеса: Бондаренко М. О., 2018. 305 с.

5. Економіка і бізнес: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника, д.е.н., проф. О.І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.

6. Канцір І.А.,Данилович-Кропивницька М.Л. Бізнес-економіка. Львівська політехніка. – Львів, 2021. - 248 с.

7. Кібік О.М. Білоус К.В. Теорія бізнесу: навч. посібник. – К.: Алерта, 2017. – 256 с.

8. Основи бізнесу: навчальний посібник / Доброва Н.В., Осипова М.М. – Одеса: Бондаренко М. О., 2018. – 305 с.

9. Підприємництво: організація, ефективність, бізнес-культура: навчальний посібник/ Колот В. М., Рєпіна І.М., Щербина О. В. - К. : КНЕУ, 2009 – 444с.

10. Степапанов О.П., Гончарова Н.П., Андрощук Г.О. Інноваційний бізнес/ Навчальний посібник - К. : НАУ, 2007 – 420с .

11. Швиданенко Г.О., Приходько Л.М. Оптимізація бізнес-процесів: навчальний посібник - К. : КНЕУ, 2012 – 487с.

Допоміжна література

1. Войтків, Л. С. Формування бізнес моделі підприємства: практикум – Івано- Франківськ: ІФНТУНГ, 2017.– 43 с.

2. Вступ до економічної теорії: Підручник. – Вид. третє, доповнене / за ред. З.Ватаманюка. – Львів: “Новий Світ – 2000”, 2006. – 504с.

3. Економічна безпека бізнесу: навчальний посібник/ Г. О. Швиданенко, В.М. Кузьомко, Н.І. Норіцина Н.І. - К.: КНЕУ, 2011 – 511с.

4. Економічна теорія: вступ, макроекономіка, мікроекономіка: Навч. посібник – Львів: Інтелект-Захід, 2011. – 656с.

5. Павленко І. А. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник - К. : КНЕУ, 2004 – 204с.

6. Пиріг О., Черняк Д. Підприємництво в Україні: від витоків до сьогодення. К.: УкрДрук, 2011.-.194 с.

7. Чанг Х.-Ю. 23 прихованих факти про капіталізм. К.: Наш формат. – 2018. – 296 с.

8. Earl, P. E., Wakeley, T.Business Economics: A contemporary approach. UK: McGraw- Hill Education, 2004.

11. Інформаційні ресурси

1. Скібіцький О.М., Матвєєв В.В., Скібіцька Л.І. Організація бізнесу (менеджмент підприємницької діяльності) https://pidru4niki.com/1990042141958/menedzhment
2. Мельников А.М., Коваленко О.А., Пунляк Н.Б. Основи організації бізнесу https://pidru4niki.com/1584072057046/ekonomika/osnovi_organizatsiyi_ biznesu
3. Інформаційно-аналітичний сайт
4. http://www.pfts.com/ukr - сайт Першої Фондової Торгівельної Системи
5. http://www.worldbank.org - Світовий Банк
6. http://www.imf.org - Міжнародний Валютний Фонд

Додаток Б

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-
педагогічної роботи
Олександр ГОЛОВКО

_____

«___» _____2022 р.р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи менеджменту

рівень вищої освіти _____перший (бакалаврський) рівень_____

галузь знань _____05 Соціальні та поведінкові науки_____

спеціальність _____051 Економіка_____

освітня програма _____Бізнес-економіка_____

вид дисципліни _____Обов’язкова_____

факультет _____Економічний_____

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

«27 » серпня 2022 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Вікторія Микитась, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління
(вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від « 29 » червня 2022 року № 11

Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

_____ Андрій ГРИЦЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми (керівником проектної групи) ОПП «Бізнес-економіка» (бакалаврський рівень вищої освіти)
назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної програми ОПП «Бізнес-економіка» (бакалаврський рівень вищої освіти)

_____ Вікторія МИКИТАСЬ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету

Протокол від «30» червня 2022 року № 9

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

_____ Вікторія ЄВТУШЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Основи менеджменту» складена відповідно до освітньо-професійної програми Бізнес економіка підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення та засвоєння студентами основних понять і головних питань сучасного управління, оволодіння основними практичними навичками в цій галузі, формування професійного мислення сприяє розумінню сутності процесів управління і придбання компетенцій, необхідних для становлення ефективного менеджера.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

• ознайомлення студентів з найбільш важливими питаннями управління;
• формування у студентів сучасного управлінського мислення;
• знайомство з класичними та сучасними теоріями управління;
• вироблення практичних навичок аналізу і вирішення управлінських проблем;
• вивчення методів управління організацією та практичних способів їх застосування.

1.3. Кількість кредитів: 6 кредитів ECTS.

1.4. Загальна кількість годин: 180 годин.

1.6. Заплановані результати навчання:

Після проходження курсу студенти повинні знати:

- сутність понять «менеджмент» та «управління», об’єкт та суб’єкт менеджменту, закони, закономірності та принципи менеджменту;
- ключові теорії управління та менеджменту;
- складові організації, види поділу праці в організаціях, елементи внутрішнього та зовнішнього середовища організацій;
- основні положення змістовних та процесійних теорій мотивації;
- економічні, технологічні, соціально-психологічні та адміністративні методи менеджменту;
- підходи та процес прийняття управлінських рішень;
- функції (планування, організація, контроль, регулювання) та технології менеджменту;

- суть та основні засади керівництва та лідерства, стилі керівництва, форми влади та впливу;
- критерії і систему показників для визначення соціально-економічної ефективності управління організаціями;
- особливості бізнес-етикету та ділового спілкування.

А також, вміти:

- розрізняти та надавати характеристику сучасному стану теорії та практики менеджменту;
- користуватися базової термінологією сучасного менеджменту;
- використовувати основні ідеї сучасного менеджменту в національних умовах функціонування підприємств;
- аналізувати управлінські ситуації та складати план прийняття управлінських рішень.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні основи менеджменту, види та зміст управлінської діяльності

Тема 1. Менеджмент як наукова система управління.

Сутність менеджменту, менеджмент як самостійний вид професійної діяльності, предмет, об'єкт і задачі менеджменту. Поняття «менеджмент» і «управління», роль менеджерів та завдання підприємців. Наукові основи менеджменту: загальні принципи та методи дослідження, закони і закономірності менеджменту, принципи менеджменту.

Тема 2. Організація як об’єкт управління.

Поняття організації як об’єкту управління, її цілі і задачі. Складові організації. Класифікації організацій, формальні і неформальні організації. Горизонтальний і вертикальний поділ праці в організаціях, рівні управління. Організація як відкрита динамічна система: керуюча та керована підсистеми. Модель організації як відкритої системи: параметри «входу», процес перетворення, параметри «виходу». Концепції життєвого циклу організації. Корпоративна культура. Колективи (групи) працівників в організації.

Тема 3. Внутрішнє та зовнішнє середовище організацій.

Загальні характеристики зовнішнього середовища: об'єктивність, взаємозв'язок факторів, складність, динамічність, невизначеність. Внутрішнє середовище організації: цілі, структура, завдання, технологія і персонал; зовнішнє середовище організації прямого впливу – постачальники, посередники, споживачі, конкуренти, закони й установи державного регулювання; зовнішнє середовище організації непрямого впливу – стан економіки, науково-технічний прогрес, соціально-культурні та політичні

фактори, міжнародні події та оточення; взаємодія: організація – зовнішнє середовище.

Тема 4. Мотивація.

Сутність і зміст поняття мотивації, мотивація і винагорода, внутрішня і зовнішня винагорода. Змістовні теорії мотивації, мотивація й ієрархія потреб. Процесійні теорії мотивації: теорія очікувань, теорія справедливості, модель Портера – Лоулера, їхнє застосування в практиці управління. Форми і системи стимулювання праці, мотивація в загальному процесі управління.

Тема 5. Методи менеджменту.

Сутність та особливості формування методів менеджменту, класифікація та характеристика методів менеджменту. Економічні методи менеджменту (економічні плани, економічні стимули, бюджет). Адміністративні методи менеджменту. Технологічні методи менеджменту. Соціально-психологічні методи менеджменту. Соціальні прогнози, соціальні плани.

Тема 6. Управлінські рішення.

Сутність та види управлінських рішень, управлінське рішення як форма реалізації управлінської діяльності. Класифікація управлінських рішень. Основні підходи до прийняття рішень. Фактори, що впливають на процес прийняття управлінських рішень. Процес та умови прийняття управлінських рішень. Право прийняття управлінських рішень. Організація і контроль виконання рішень.

Розділ 2. Функції менеджменту. Забезпечення ефективної діяльності організації

Тема 1. Функції та технологія менеджменту.

Поняття функцій процесу управління. Функції менеджменту як види управлінської діяльності. Класифікація і характеристика функцій менеджменту. Загальні (основні), конкретні (спеціальні) функції менеджменту. Процес організації управління та його складові. Мета управлінського процесу, його учасники, предмет, засоби здійснення. Управлінський цикл. Управлінські процедури: цілевизначення, інформаційне забезпечення, аналітична діяльність, вибір варіанту дій, реалізація рішення, зворотній зв'язок. Взаємозв’язок елементів управління. Техніка і технологія управління.

Тема 2. Планування як загальна функція менеджменту.

Сутність планування. Форми планування та види планів. Основні елементи системи планування. Способи складання планів (балансовий, нормативний і математико-статистичний). SWOT-аналіз середовища організації. Цілі в управлінні. Ієрархічна підпорядкованість, субординація

цілей організації. Традиційний процес постановки цілей. Концепція управління за цілями. Стратегічне планування і розробка стратегії. Планування реалізації стратегії. Оперативне планування на засадах застосування адміністративних та економічних важелів. Тактика, політика, процедури, правила. Бізнес-планування.

Тема 3. Організація як загальна функція управління.

Сутність функції організації. Поняття та складові організаційної діяльності. Повноваження, обов'язки, відповідальність. Процес делегування повноважень і відповідальності. Вертикальна та горизонтальна координація. Департаменталізація. Сутність організаційної структури управління та її роль в досягненні мети. Принципи побудови організаційних структур управління. Види організаційних структур управління (лінійні, функціональні, комбіновані). Методи вибору організаційної структури управління. Єдиноначальність: поняття, сутність. Централізація і децентралізація.

Тема 4. Контроль як загальна функція менеджменту.

Сутність і зміст контролю. Види контролю: попередній, поточний, кінцевий. Процес контролю, його етапи. Розробка стандартів і критеріїв, співставлення з ними реальних результатів. Поведінкові аспекти контролю. Характеристики ефективного контролю: стратегічна спрямованість, орієнтація на результат, відповідність справі, своєчасність, гнучкість, простота, економічність.

Тема 5. Регулювання як загальна функція менеджменту.

Поняття регулювання та його місце в управлінні. Види регулювання (стабілізуюче, розпорядницьке та дисциплінарне). Принципи функції регулювання. Етапи процесу регулювання.

Тема 6. Інформація і комунікації в менеджменті.

Інформація, її види та роль в менеджменті. Класифікація інформації. Вимоги, які пред'являються до інформації. Поняття і роль комунікацій. Різновиди «внутрішніх» та «зовнішніх» комунікацій. Перешкоди в комунікаціях. Зворотній зв'язок у процесі комунікації. Засоби комунікацій, їх переваги та недоліки. Комунікаційний процес, елементи та етапи процесу.

Тема 7. Керівництво та лідерство.

Поняття та загальна характеристика керівництва, місце і роль керівника в системі управління. Керівництво як об'єднувальна функція менеджменту. Основні фактори та визначальні аспекти керівництва. Основи керівництва: вплив, лідерство, влада. Влада як елемент примушення. Форми впливу та влади (влада, заснована на примусі, влада, в основі якої лежить винагорода, законна влада, еталонна влада, влада експерта). Сутність і основи лідерства. Зміст поняття лідерства в управлінні організацією. Типологія лідерів. Фактори

та передумови формування стилів керівництва. Характеристика та класифікація стилів керівництва.

Тема 8. Бізнес-етикет. Ділове спілкування.

Значення етикету для досягнення успіхів у діловій сфері. Міжнародний бізнес-етикет. Стиль та імідж ділової людини. Традиційний діловий гардероб чоловіків та жінок. Візитні картки як елемент іміджу. Міміка, жести, поза як важливі складові професійного іміджу ділової людини. Етикет індивідуального робочого місця. Ділове спілкування: вітання та рекомендування, неформальна бесіда. Етикет бізнес-карток. Ведення телефонних розмов. Етикет електронної пошти. Ділові засідання (підготовка, планування, ведення). Ділове листування. Ділові їжі, правила поведінки за столом. Ділові поїздки, етикет у дорозі.

9. Рекомендована література

Основна література

1. Монастирський Г.Л. Теорія організації: Навч.посіб./Г.Л. Монастирський. – К.: Знання, 2011. – 319 с.

2. Небава М.І. Менеджмент організацій і адміністрування. Частина 1: навчальний посібник/М.І.Небава, О.Г.Ратушняк. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 105с

3. Осовська Г.В. Основи менеджменту: Навчальний посібник. /Г.В. Осовська, О. А. Осовський. - К.: «Кондор», 2012.- 664 с.

4. Баєва О.В. Практикум з менеджменту: навч. посібник /О.В.Баєва, Н.І. Новальська, Л. О. Злагат-Лозинська, Г. П. Лайко. – К. : МАУП, 2006. – 178 с.

5. Балабанова Л.В. Організація праці менеджера: Навч. посіб. для вузів / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак.- К.: ВД «Професіонал», 2004.- 304с.

6. Василенко В. О. Теорія та практика розробки управлінських рішень: Навч. посібник / В. О. Василенко. - К.: ЦНЛ, 2003.- 420с.

7. Скрипко Т.О. Менеджмент: Навч. посіб. /Т.О. Скрипко, О.О. Ланда. - К.: Центр навч. літ., 2006. - 176 с.

8. Мазаракі А.А. Менеджмент: теорія і практика / А. А. Мазаракі. - Х.: ТОВ «Атіка ЛТД», 2013. - 584 с.

9. Дідковська Л.Г. Менеджмент: Навчальний посібник / Л. Г. Дідковська, П. Л. Гордієнко. - К.: Алерта, КНТ, 2007. - 516 с.

10. Скібіцька Л.І. Менеджмент. Навчальний посібник /Л.І. Скібіцька, О.М. Скібіцький. - К.: Центр учбової літератури, 2014. - 416 с.

Допоміжна література

1. Бай С.І. Менеджмент. Ситуаційні вправи: навч. посібник /С.І.Бай, В. М. Жуковська, А. Ю. Тривайло, С. О. Юшин. – К., 2008. – 75 с.

2. Єрмошенко М. М. Менеджмент : навч. посіб. / М. М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, О. А. Стороженко. – К.: НАУ, 2012. – 656 с.

3. Подсолонко О. А. Менеджмент: теорія та практика: навчальний

посібник. /О.А. Подсолонко. – К.: ЦНЛ, 2011. – 370 с.

4. Стадник В. В. Менеджмент: підруч. / В. В. Стадник, М. А. Йохна; 2-ге вид., випр. та доп.. – К. : Академвидав, 2011. – 472 с.

5. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту: підруч. – 2-ге вид., випр. і доп. / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – К.: Академвидав, 2010.- 464с.

6. Щокін Г.В. Менеджмент: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / Г.В. Щокін. – К. : МАУП, 2011. - 816с.

7. Олійник О.М. Основи менеджменту: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів /О.М.Олійник, А.С.Татаринцева. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – 108с.

8. Хміль Ф. І. Основи менеджменту: підручник. – 2-ге вид., випр., доп. / Ф.І. Хміль. – К. : Академвидав, 2011. – 576с.

9. Гордієнко Л.Ю. Адміністративний менеджмент: Навчальний посібник /Л.Ю. Гордієнко, Л. Г. Шемаєва. – Х.: Видавництво ХНЕУ, 2009. – 212 с.

10. Охріменко А. Г. Основи менеджменту: Навч. посіб. / А. Г. Охріменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 130 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/19991130/menedzhment/etika_dilovogo_spilkuvannya_-_gritsenko_tb
2. Дахно І.І. Ділова кар'єра. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/menedzhment/dilova_karyera_-_dahno_ii
3. Мальська М.П. Корпоративне управління. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/menedzhment/korporativne_upravlinnya_-_malska_mp
4. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/menedzhment/innovatsiyniy_menedzhment_-_skripko_to
5. Тимошенко Н.Л. Корпоративна культура: діловий етикет. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/00000000/etika_ta_estetika/korporativna_kultura_diloviy_etiket_-_timoshenko_nl

Додаток В

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Декан економічного факультету

_____ Олександр ДАВИДОВ

"22" червня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Адміністративний менеджмент

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва)
спеціальність 051 Економіка
(шифр і назва)
освітні програми Бізнес-економіка
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)
факультет Економічний

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету "22" червня 2023 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Оксана НЕСТЕРЕНКО** кандидат економічних наук, доцент, доцентзакладу вищої освіти кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методівуправління

Протокол від "07" червня 2023 року № 12

В. о. завідувача кафедри економічної теорії та економічних методів управління

_____ Андрій ГРИЦЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)

Бізнес-економіка
назва освітньої програми

Гарант проектної групи
(керівник проектної групи)
_____ Вікторія МИКИТАСЬ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету

_____
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від "21" червня 2023 року № 11

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

_____ Вікторія ЄВТУШЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

1.Опис навчальної дисципліни

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 051 Економіка .

1.1. ***Мета викладання навчальної дисципліни***

Метою викладання навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент» формування у здобувачів вищої освіти наукового світогляду та практичних навичок адміністрування, керівництва людьми, які потрібні сучасному менеджеру для досягнення цілей організації, а також вивчення адміністративних методів управління, способів адміністративного впливу та ресурсів адміністрування, якими розпоряджається керівник, створення цілісної системи адміністративного управління організацією

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни

«Адміністративний менеджмент» є:

− вивчення термінологічної бази з адміністративного менеджменту;

− Обґрунтування ролі адміністрації та менеджера-адміністратора в системі адміністративного менеджменту;

− вивчення функцій та процесу адміністративного менеджменту;

− формування вмінь щодо планування та організування адміністративної роботи;

− обґрунтування вибору форм і методів адміністративного впливу на підлеглих;

− вивчення форм адміністративного контролювання та регулювання діяльності;

− формування інформаційно-адміністративного забезпечення роботи організації.

1.3. Кількість кредитів – 5 кредитів ECTS

1.4. Загальна кількість годин – 150 годин.

1.6 **Заплановані результати навчання** для дисципліни «Адміністративний менеджмент» базуються на програмних результатах навчання, визначених освітньо- професійною програмою, а саме:

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

- Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси.
- Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).
- Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.
- Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.
- Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні засади адміністративного менеджменту

Тема 1. Теорія адміністративного менеджменту

Історичні передумови та еволюція адміністративного менеджменту. Класична адміністративна школа: А. Файоль. Л. Урвік, Г. Черч, Дж. Муні, А. Рейлі. Теорія адміністративної організації ідеального типу М. Вебера. Сучасна концепція адміністративного менеджменту. Принципи адміністративного управління. Критика концепції адміністративного менеджменту. Управлінський бюрократизм. Проблеми й менеджмент в різних ділових культурах та цивілізаціях: вплив національних традицій, культури та менталітету.

Тема 2. Система адміністративного менеджменту та апарат управління

Система адміністративного управління (Administrative Management System – AMS). Категорії адміністративного менеджменту. Структура AMS. Рівні формування AMS. Адміністративний менеджмент в бізнес-організаціях (business administration), некомерційних та громадських організаціях (public administration). Адміністративні органи управління та їх різновиди. Адміністрація (апарат управління) як орган адміністративного управління та суб'єкт адміністративного менеджменту, її форми, завдання, функції та структура. Сутність і значення процесу адміністративного менеджменту. Складові процесу адміністративного менеджменту: функції (технологія), методи, управлінські рішення. Менеджер-адміністратор як ключовий елемент системи адміністративного управління та суб'єкт перспективи розвитку адміністративного менеджменту в умовах хаос невизначеності. 9 Зміст діяльності, функції й завдання менеджера- адміністратора. Адміністративні посади та їх ієрархія. Вимоги до сучасного менеджера- адміністратора.

Розділ 2. Технологія адміністративного менеджменту

Тема 3. Планування в адміністративному менеджменті

Сутність адміністративного планування. Цільовий підхід до планування. Принципи адміністративного планування. Рівні адміністративного планування. Методичні основи адміністративного планування. Методи розробки планів. Графіки виконання робіт. Стратегічне бачення, прогнозування і програмування. Перспективне і стратегічне планування як основна функція адміністрації. Цільові комплексні програми. Короткотермінові та оперативні плани. Календарні плани. Маршрутні карти. Індивідуальні плани.

Тема 4. Проектно-організаційна діяльність в адміністративному менеджменті Сутність організування діяльності адміністрації та її роль в адміністративному менеджменті. Розподіл повноважень, обов'язків і відповідальності між структурними ланками. Делегування повноважень. Методологічні основи проектування організаційних структур адміністративного управління. Процедура проектування організаційних структур адміністративного управління. Інструменти проектування. Горизонтальний, функціональний розподіл праці та вертикальна спеціалізація. Департаментизація в апараті управлінні. Масштаб керованості. Побудова ієрархії адміністративного управління в апараті управління

Тема 5. Організовування праці підлеглих та проектування робіт

Сутність організування діяльності адміністрації та її роль в адміністративному менеджменті. Організування структури адміністрації. Закріплення повноважень, обов'язків та відповідальності працівників адміністрації підприємства. Делегування повноважень. Централізація та децентралізація управлінських повноважень в апараті управління. Конкретизація відповідальності. Методологічні основи проектування організаційних структур адміністративного управління. Фактори, які впливають на процес проектування. Процедура проектування організаційних структур адміністративного управління. Інструменти проектування. Горизонтальний, функціональний розподіл праці та вертикальна спеціалізація адміністративного управління. Рівні адміністративного управління. Департаменталізація в апараті управління. Види департаменталізації. Адміністративні одиниці. Масштаб керованості. Побудова ієрархії адміністративного управління в апараті управління. Концепція проектування роботи. Аналіз роботи. Зміст, вимоги та контекст роботи. Параметри роботи. Сприйняття змісту роботи. Зв'язок технології та проектування роботи. Моделі проектування робіт.

Тема 6. Мотивування працівників апарату управління

Форми мотивування адміністративних працівників. Запобігання демотивації. Роль посадових окладів, надбавок, доплат та премій у мотивуванні апарату правління. Нетрадиційні підходи до мотивування працівників апарату управління. Побудова систем стимулювання адміністрації.

Тема 7. Контролювання та регулювання в адміністративному менеджменті

Види контролювання діяльності апарату управління. Попередній, поточний та завершальний контроль діяльності апарату правління. Особливості та умови контролювання адміністративної діяльності. Зміст адміністративного та виконавчого контролю. Принципи адміністративного контролю. Принципи адміністративного контролю. Види адміністративного контролю. Зовнішній та внутрішній адміністративний контроль. Адміністративні стандарти. Суцільний та вибірковий способи контролю. Візуальні та автоматизовані види контрольного спостереження. Інструменти адміністративного контролю. Бюджетний контроль, адміністративний аудит, статистичне спостереження, особисте спостереження, доповідь, звіт, нарада. Особливості регулювання адміністративної діяльності в організації. Регулювання як спосіб усунення відхилень і недоліків адміністративної діяльності.

Розділ 3. Методи та управлінські рішення в адміністративному менеджменті

Тема 8. Адміністративні методи управління

Методи адміністративного менеджменту та їх класифікація. Організаційно- розпорядчі та адміністративно-розпорядчі методи. Накази, розпорядження, усні вказівки. Регламентація управління. Види регламентів. Методика розробки регламентів. Сучасні підходи до розробки регламентів. Особливості регламентації у сфері обслуговування. Документаційне, інформаційне, правове, кадрове і технічне забезпечення системи адміністративного менеджменту. Адміністративне діловодство в організації. Природа адміністративної влади. Персоналізація та персоніфікація влади. Типологія керівників і підлеглих. Авторитет керівника. Обов’язки, права та відповідальність підлеглих. Адміністративний вплив. Способи адміністративного впливу. Дисциплінарний вплив. Організація дисципліни та порядку. Розпорядження як спосіб реалізації адміністративної влади. Делегування влади підлеглим. Раціоналізація, демократизація та економізація відносин між підлеглими й адміністрацією. Колективне управління.

Тема 9. Адміністрування управлінських рішень

Види управлінських рішень в системі адміністративного менеджменту. Створення системи комунікацій і інформаційного забезпечення організації. Побутова комунікаційних мереж в апараті управління. Форми адміністрування управлінських рішень. Характеристика систем виконання управлінських рішень. Форми прийняття управлінських рішень адміністрацією. Характеристика систем виконання управлінських рішень. Контроль ухвалених рішень. Оцінка реалізації управлінських рішень. Санкції і стимулювання.

Тема 10. Сучасні технології адміністративного менеджменту

Інформаційні системи – основа сучасних технологій адміністративного менеджменту. Види та форми інформаційних систем в адміністративному менеджменті. Процесний підхід в адміністративному менеджменті. Адміністративні ноу-хау. Адміністрування бізнес-процесів.

Адміністративний менеджмент та концепція «заощадливого виробництва». Інтеграція системи адміністративного менеджменту з автоматизованою системою управління організацією (ERP системи). Адміністративний менеджмент і системи управління якістю за стандартами ISO

Рекомендована література

Основна література

1. Нестеренко О.М., Чирва Ю.Є., Менеджмент організації: навчальний посібник для курсантів та студентів / Ю.Є. Чирва, О.М. Нестеренко. – Х.: Монограф, 2016, 2
2. Дудкіна О.П., Кривокульська Н.М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Адміністративний менеджмент»: навч.-метод. посібник. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2018. 102 с.
3. Адміністративний менеджмент: навчальний посібник / Н. Я. Михаліцька, М. Р. Верескля, В. С. Михаліцький. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с
4. Бородіна О.А. Адміністративний менеджмент : навч. пос. Маріуполь: ПДТУ. 2015. 84с.
5. Велещук С.С. Адміністративний менеджмент: Навчально-методичний посібник Тернопіль.ТНЕУ «Економічна думка». 2014. 216с .
6. Гордієнко Л. Ю. Адміністративний менеджмент : навчальний посібник / Л. Ю. Гордієнко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 216 с.
7. Єдинак В. Ю. Адміністративний менеджмент : опорний конспект лекцій / Єдинак В. Ю. Дніпро : УМСФ, 2019. 236 с
8. Керівництво організацією : навч. посіб. / О.Є Кузьмін, Н. Т. Мала, І.С. Процик. Львів: Вид-во нац.ун-ту «Львівська політехніка». 2018. 244 с.
9. Новиков Б. В., Сініок Г. Ф. Основи адміністративного менеджменту: навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури. 2014. 560 с.
10. Тимцуник В.І. Адміністративний менеджмент: опорний конспект лекцій. К.: КНТЕУ. 2010. 130 с
11. Farnham D., Horton S. (eds.) Managing the New Public Services (second ed.). London: Macmillan, 2006
12. Hughes O. Public Management and Administration: An Introduction. London: Macmillan Press Ltd, 2008.
13. Barzelay M. Breaking Through Bureaucracy: A New Vision for Managing in Government. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2002

Допоміжна література

1. Герберт А., Саймон Г. Адміністративна поведінка: Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції: Пер. з англ. — 2- ге вид., переробл. і допов. — К.: АртЕк, 2011. — 392 с.
2. Гірняк О.М. Менеджмент : підручник для студ. вищ. закл. освіти / О.М. Гірняк, П.П. Лазановський. – Львів: „Магнолія 2006», 2018. – 352 с.

3. Збірник ситуаційних вправ з дисциплін управлінського спрямування: навч. посіб. / за заг. ред. А.В. Вакуленко. – К.:КНЕУ, 2016. – 200 с.

4. Керівництво організацією: навч. посіб. / О.Є. Кузьмін, Н.Т. Мала, О.Г. Мельник, І.С. Процик. – Л.: Вид-во нац. ун-ту «Львів, політех.», 2018. – 244 с.

5. Колесніков Г.О. Менеджерський словник: навчально-довідкове видання / Укладач Г.О. Колесніков. – К.: «ВД «Професіонал»», 2017. – 288 с.

6. Менеджмент для бакалаврів: підручник: у 2 т. / за ред. О.Ф. Балацького, О.М. Теліженка. – Суми: Ун. книга, 2019. – Т. 1. – 605 с.

7. Менеджмент для бакалаврів: підручник: у 2 т. / за ред. О.Ф. Балацького, О.М. Теліженка. – Суми: Ун. книга, 2019. – Т. 2. – 592 с.

8. Менеджмент: теорія і практика: навч. посіб. / А.А. Мазаракі, Г.Є. Мошек, Л.А. Гомба та ін. – К.: Атіка, 2017. – 564 с.

9. Мошек Г.Є. Менеджмент: навч. посіб. / Г.Є. Мошек, Ю.В. Поканєвич, А.С. Соломко, А.В. Семенчук. – К.: Кондор, 2019. – 392 с.

10. Новіков Б.В. Основи адміністративного менеджменту: навч. посіб. / Б.В. Новікова Г.Ф. Сініок, П.В. Круш. – К.: Центр навч. л-ри, 2014. – 560 с.

11. Основи адміністративного менеджменту: навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, Л. М. Усаченко, В. І. Тимцуник, О. В. Червякова; за заг. ред. Л. М. Усаченко. – К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 148 с.

Інформаційні ресурси

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.97р. №280/97 – ВР Розділ III // Відомості Верховної Ради України. – 1997.- № 24.

2. Закон України “Про страхування” від 07.03.96 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996.- № 18.

3. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 20.03.91 р. №872-XII(зі змінами і доповненнями) // Закони України. – К.,1996.- Т.1.

4. Закон України Про банкрутство: Редакція закону від 11.08.2013 /2343-12 / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12. – Заголовок з екрану.

5. Закон України «Про акціонерні товариства»: Редакція закону від 07.08.2011/514-17/ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=5&nreg=514-17. – Заголовок з екрану.

6. Господарський кодекс України [Текст] – Харків: Ксілон, 2006. – 237с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. https://menagement.knutd.edu.ua/ Журнал «Менеджмент»

2. https://tms.ua/zhurnal-praktychnyj-menedzhment/ Журнал «Практичний менеджмент»
3. https://science.lpnu.ua/uk/smeu/ Журнал Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку
4. http://personal.in.ua/ Журнал «Персонал»
5. http://eco-science.net/ Журнал «Актуальні проблеми економіки».
6. https://eem.com.ua/en / Журнал "Economics, Entrepreneurship, Management"
7. https://mmi.sumdu.edu.ua/ua/uammi/ Журнал “Marketing and Management of Innovations (MMI)”

Додаток Г

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра статистики, обліку та аудиту

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Декан економічного факультету

Віталій ДЯЧЕК

"07" серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Економічна статистика»

(шифр і назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальність 051 «Економіка»

освітня програма «Економічна аналітика та статистика»

спеціалізація

вид дисципліни обов'язкова

факультет економічний

2024/2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

"27" серпня 2024 року, протокол № 11

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:
Юлія ЛАЗЕБНИК, професор закладу вищої освіти кафедри статистики, обліку та аудиту ХНУ імені В. Н. Каразіна, докт. екон. наук, професор.

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Програму схвалено на засіданні кафедри статистики, обліку та аудиту

Протокол від "26" серпня 2024 року № 1

Завідувачка кафедри статистики, обліку та аудиту

(підпис) Оксана НЕСТЕРЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми (керівником проектної групи) «Бізнес-аналітика та міжнародна статистика»
(назва освітньої програми)

Гарант освітньо-професійної програми
(керівник проектної групи) «Економічна аналітика та статистика»

(підпис) Олена КУЩЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією
економічного факультету
(назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна)

Протокол від "27" серпня 2024 року № 1

Голова науково-методичної комісії

(підпис) Дар'я ЗАГОРСЬКА

Розділ 1. Статистична оцінка макроекономічних показників розвитку економіки держави

Тема 1. Теоретико - методологічні основи економічної статистики

Поняття про економічну статистику. Об'єкт і предмет вивчення економічної статистики. Теоретичні основи економічної статистики. Зв'язок економічної статистики з іншими розділами статистики. Системний підхід економічної статистики до вивчення явищ. Визначення статистичних показників, що входять у систему показників, яка охоплює основні види соціально-економічної діяльності й аспекти соціально- економічного процесу. Вимоги до системи показників економічної статистики. Ієрархічна структура системи показників економічної статистики. Економічні та соціальні класифікації. Організація економічної статистики. Характеристика основних функцій економічної статистики. Головні задачі економічної статистики в умовах ринкової економіки: систематичний опис і аналіз основних соціально-економічних явищ і процесів, надання повної і достовірної інформації, використання налагодженої системи збору первинних даних.

Тема 2. Статистика демографічних процесів

Населення як об'єкт статистичного вивчення. Завдання статистики населення. Джерела інформації про населення: перепис населення. Основні категорії населення. Групування населення за ознаками: статтю, віком, соціальною та національною належністю. Статистичне вивчення природного руху населення: абсолютні та відносні показники народжуваності, смертності та природного приросту. Показники одруження та розлучень. Поняття міграції населення. Статистичні показники механічного руху населення. Поточні та перспективні розрахунки чисельності населення

Тема 3. Статистика ринку праці

Завдання статистичного вивчення ринку праці. Поняття економічно активного населення і аналіз рівня и динаміки безробіття. Коефіцієнти економічної активності населення. Коефіцієнт зайнятості населення. Коефіцієнт безробіття. Економічно неактивне населення. Джерела інформації про зайнятість населення. Класифікація населення за статусом зайнятості. Основні задачі статистики трудових ресурсів на сучасному етапі. Поняття і склад трудових ресурсів. Баланс трудових ресурсів. Статистика трудових конфліктів.

Розділ 2. Статистичне вивчення потенціалу країни

Тема 4. Статистика національного багатства

Поняття національного багатства: загальна концепція та визначення. Завдання статистики національного багатства (НБ). Класифікації та групування, які використовуються при вивчення національного багатства в СНР. Види оцінки національного багатства. Джерела статистики про національне багатство. Баланс активів і пасивів на початок (кінець) періоду. Зміна вартості активів за період.

Тема 5. Статистика основного капіталу

Статистика осново капіталу (основних засобів). Типова класифікація матеріальних основних засобів. Облік вартості матеріальних основних засобів: повна початкова вартість основних засобів, повна відновлена вартість, залишкова вартість, відновлена вартість за відрахуванням зносу, амортизаційні відрахування. Схема балансу основних засобів. Коефіцієнти відновлення і вибуття основних засобів, коефіцієнти зносу і придатності, коефіцієнт інтенсивності відновлення основних фондів. Середньорічний розмір основних засобів. Фондовіддача і фондоємність. Показник фондоозброєності.

Тема 6. Статистика оборотних активів

Поняття та статистичне вивчення оборотних активів підприємства, їх класифікація. Основні завдання статистики оборотних активів (коштів). Структура оборотних засобів. Кругообіг оборотних засобів. Показники ефективності використання оборотних засобів, методи їх обчислення: коефіцієнт оборотності (число оборотів за період), середня тривалість одного обороту; коефіцієнт закріплення (завантаження) оборотних активів. Абсолютне та відносне вивільнення оборотних коштів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua
2. Економічна статистика. Підручник. / Мармоза А.Т. К.: ЦУЛ 2017 600с.
3. Економічна статистика: підручник: у 2 ч. — Ч. 1. Макроекономічна статистика / за наук. ред. чл.-кор. НАНУ І. Г. Манцурова. К.: КНЕУ, 2013. 325с.
4. **Економічна** статистика: навчальний посібник, 2-ге вид., перероб. та доп. /О.О. Нестеренко, О.С. Корепанов, Т.Г. Чала та ін.; за ред. О. О. Нестеренко, В. М. Соболєва, Т. Г. Чалої. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 448 с.
5. Соціально-економічна статистика: Навч.посібник. / Рощик І.А. Рівне: НУВГП, 2010. 338 с.
6. Principles of Statistics. Dr. S.M. Shukla and Dr. S.P. Sahai. URL: https://sahityabhawanpublications.com/product/principles-statistics-book-bcom-mp-universities-2
7. Statistics: An Introduction Using R.Michael J. Crawley (2014). John Wiley & Sons Inc., 354 p.
8. Statistical office of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/home

Додаток Д

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Декан економічного факультету
_____ Олександр ДАВИДОВ
"12" червня 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Міжнародне право

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 051 Економіка

освітня програма Бізнес-економіка

вид дисципліни Обов'язкова

факультет Економічний

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

«22» червня 2023року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Вікторія Микитась, кандидат економічних наук, доцент закладу вищої освіти кафедри економічної теорії та економічних методів управління
(вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від «07» 06 2023 року № 12

Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

(підпис) Андрій ГРИЦЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми (керівником проектної групи) ОПП «Бізнес-економіка» (бакалаврський рівень вищої освіти)
назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної програми
ОПП «Бізнес-економіка» (бакалаврський рівень вищої освіти)

(підпис) Вікторія МИКИТАСЬ
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету

Протокол від «21» червня 2023 року № 11

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

(підпис) Вікторія ЄВТУШЕНКО
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Міжнародне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми Бізнес економіка підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

Надання ґрунтовних знань у галузі міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин, розвиток навичок їхнього практичного застосування, виховання в нього поваги до цінностей сучасного міжнародного права та формування розуміння неможливості порушення міжнародно-правових принципів і норм заради збереження миру та безпеки, розвитку ефективного співробітництва між державами, забезпечення та дотримання прав і свобод людини та інших суб'єктів права.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

СК14: Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально- економічних наслідків.

- опанування здобувачами інструментарію науки міжнародного права;
- вивчення загальних положень сучасного міжнародного права, його історії, джерел, системи тощо;
- розвиток навичок роботи з першоджерелами, зокрема, міжнародними договорами, як-то: розуміння здобувачами основних понять, орієнтація у змісті договору, його тлумачення;
- формування у здобувачів вміння комплексного та глибокого аналізу спірних міжнародних ситуацій;

1.3. Кількість кредитів: 3 кредити ECTS.

1.4. Загальна кількість годин: 90 годин.

1.6. Заплановані результати навчання:

Після проходження курсу студенти повинні знати:

- основні поняття теорії міжнародного права;
- особливості дії його норм та їхнє співвідношення з нормами внутрішньодержавного права, специфіку укладання та виконання міжнародних договорів;
- особливості правового регулювання таких галузей міжнародного права, право міжнародних договорів, міжнародне кримінальне право;

- визначальні тенденції розвитку міжнародного права у XXI ст.

А також, уміти:

- працювати з першоджерелами та навчальною літературою;
- орієнтуватись у реаліях сучасних міжнародних відносин;
- відслідковувати вплив міжнародного права на події, які відбуваються у світі на території України;
- проаналізувати поведінку суб'єктів міжнародного права на предмет відповідності основним міжнародно-правовим принципам та нормам;
- передбачити розвиток політичних подій як національних, так і на міжнародній арені з огляду на характер міжнародно-правового регулювання.

ПРН25*. Вміти започатковувати роботу підприємницьких структур, здатних вести операційну діяльність в Україні та за її межами

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Міжнародне право в системі міжнародних відносин.

Міжнародне право як особлива система права. Проблема співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Міжнародне право про взаємодію з внутрішньодержавним правом. Дуалістична та моністичні теорії. Поняття та особливості міжнародного приватного права. Функції міжнародного права. Система міжнародного права. Поняття норм міжнародного права, їх класифікація. Структура норм міжнародного права. Неприпустимість посилання держави на своє національне законодавство з метою виправдання недотриманнянорм міжнародного права. Кодифікація міжнародного права. Поняття кодифікації і прогресивного розвитку міжнародного права. Основні напрями кодифікації міжнародного права. Міжнародно-правовий механізм імплементації норм міжнародного права. Імплементація та трансформація норм міжнародного права. Сфера застосування міжнародного права. Об'єктивна необхідність існування міжнародного права. Міжнародне право та міжнародна система. Джерела міжнародного права. Основні джерела міжнародного права. Допоміжні джерела міжнародного права. Співвідношення договору і звичаю.

Тема 2. Історія становлення і розвитку міжнародного права.

Історія міжнародного права. Виникнення та становлення міжнародного права. Міжнародне право від падіння Римської імперії до сучасного міжнародного права. Розвиток міжнародного права після Другоїсвітової війни. Україна і сучасне міжнародне право. Поняття міжнародного публічного права. Ознаки та особливості сучасного міжнародного права. Сутність та функці міжнародного права. Предмет міжнародноправового регулювання. Об'єкт міжнародних правовідносин. Метод міжнародногоправового регулювання. Міжнародне право в міжнародних відносинах

стародавнього світу. Головні інститути міжнародного права стародавніх індійських і китайських держав, держав Дворіччя і Єгипту, Греції і Риму. Становлення міжнародного права в епоху Середньовіччя. Інститути

міжнародного права Середньовіччя.

Тема 3. Міжнародно-правова діяльність україни: історія і сучасність.

Київська Русь у міжнародно-правових зносинах. Міжнародні зносини Київської Русі і Західної Європи в XI-XIII ст. Укладення союзу Ярослава з Казимиром. Посольство до німецького цісаря Генріха III 1043 р. Шлюбна дипломатія. Галицько-Волинське князівство у міжнародних зносинах XII-XIII ст. Дипломатичні місії до Польщі, Угорщини, Візантії. Переговори Данила Галицького з Апостольським престолом. Роль Української козацької республіки в Європейській міжнародній політиці і дипломатії. Дипломатія Богдана Хмельницького. Дипломатична діяльність УНР та ЗУНР. Міжнародно-правова діяльність УРСР на початку 1920-х рр. УРСР як одна з держав- засновниць ООН. Міжнародно-правова діяльність України після проголошення незалежності 1991 р. Тристороння Заява та додаток до неї про ліквідацію ядерної зброї на території України 1994 р. Меморандум про надання гарантій безпеки Україні. Вступ України до Ради Європи у 1995 р. Всуп до СОТ.

Тема 4. Суб'єкти міжнародного права.

Суб'єкти міжнародного права. Поняття і властивості суб'єкта міжнародного права. Види суб’єктів міжнародного права. Основні суб’єкти міжнародного права. Похідні суб’єкти міжнародного права. Види держав. Правосуб'єктність суб’єктів. Обмеження міжнародної правосуб'єктності. Питання міжнародної правосуб’єктностііндивіда. Визнання і міжнародна правосуб’єктність. Поняття визнання та його юридичне значення. Види і форми визнання. Правові наслідки визнання у міжнародному праві. Міжнародно-правове регулювання правонаступництва. Поняття і види правонаступництва. Правонаступництво держав стосовно міжнародних договорів, державної власності, державних архівіві державних боргів. Правонаступництво України у зв'язку з припиненням існування СРСР. Основні принципи міжнародного права. Поняття та юридична природа основних принципів міжнародного права. Система основних принципів міжнародного права. Сфера.дії основних принципів міжнародного права. Взаємозв'язок і взаємодія принципів. Функці основних принципів міжнародного права. Особливості основних принципів міжнародного права.

Тема 5. Норми, джерела і принципи міжнародного права.

Характеристика норм міжнародного права. Особливості створення норм в міжнародному праві. Види норми міжнародного права. Ієрархія норм міжнародного права. Норми загального міжнародного права. Поняття та види джерел міжнародного права. Кодифікація міжнародного права. Міжнародний договір: поняття, ознаки, види. Міжнародний звичай: поняття та ознаки. Акти міжнародних організацій і конференцій. Рішення міжнародних судових та арбітражних установ. Поняття і класифікація принципів міжнародного права. Загальні та галузеві принципи. Правове закріплення принципів міжнародного

права. Система загальних принципів міжнародного права, їх зміст. Характеристика окремих галузевих принципів міжнародного права.

Тема 6. Мирні засоби вирішення спорів.

Становлення та розвиток принципу мирного вирішення міжнародних спорів. Конвеція про мирне вирішення міжнародних спорів 1907 р. Статут ООН. Декларація про принципи міжнародного права 1970 р. Підсумковий Акт НБСЄ 1975 р. Поняття міжнародного правопорушення. Об'єкт міжнародного правопорушення. Об'єктивна сторона міжнародного правопорушення. Види міжнародних правопорушень. Міжнародний злочин. Злочини міжнародного характеру. Міжнародний делікт. Види і форми відповідальності. Обставини, що виключають відповідальність держав. Санкції в міжнародному праві. Інститут розв'язання міжнародних спорів. Поняття міжнародного спору. Міжнародно-правові способи забезпечення міжнародної безпеки. Міжнародні конфлікти: ситуація, спір. Дипломатичні засоби вирішення міжнародних спорів. Міжнародний арбітраж. Міжнародна судова процедура. Розв'язання спорів у міжнародних організаціях. Міжнародний арбітраж. Історія розвитку і процедура діяльності третейських судів. Постійний Арбітражний Суд. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» 1994 р. Вирішення спорів у рамках ОБСЄ.

Тема 7. Відповідальність у міжнародному праві.

Поняття, цілі та функцй інституту міжнародно-правової відповідальності. Загальні принципи міжнародно-правової відповідальності. Мета міжнародноправової відповідальності. Зміст правовідносин міжнародно-правової відповідальності. Зміст правовідносин міжнародно-правової відповідальності. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності. Підстави міжнародно-правової відповідальності. Поняття та юридична природа міжнародної відповідальності. Теоретичні підходи до розуміння міжнародної відповідальності. Проблема відповідальності за правомірну діяльність. Підстави міжнародної відповідальності. Кодифікація інституту міжнародної відповідальності. Класифікація міжнародних правопорушень. Міжнародні правопорушення і міжнародні злочини. Види і форми міжнародної відповідальності. Матеріальна і нематеріальна (моральна, політична) відповідальність. Зміст сатисфакції, репарації та компенсації. Застосування в якості заходів відповідальності ресторації, реституції, субституції. Санкції і контрзаходи в міжнародному праві. Поняття та підстави їх застосування, співвідношення з формами відповідальності. Порядок притягнення до міжнародної відповідальності. Заява вимоги, розгляд ситуації, визначення виду і форми відповідальності.

Тема 8. Право міжнародних договорів.

Поняття права міжнародних договорів. Кодифікація права міжнародних договорів. Об'єкт права міжнародних договорів. "Міжнародне договірне право", "міжнародне договірне право держав". Суб'єкти права міжнародних

договорів. Кодифікація права міжнародних договорів. Поняття міжнародного договору. Найменування міжнародного договору. Об’єкт міжнародного договору. Ціль міжнародного договору. Види міжнародних договорів. Форма міжнародного договору. Мова міжнародного договору. Структура договору. Дія договорів, їх застосування і тлумачення. Укладання міжнародних договорів і набування ними чинності. Прийняття тексту договору. Згода на обов'язковість договору. Набуття чинності. Застереження. Застосування договорів. Територіальна сфера дії договорів. Недійсність, призупинення або припинення дії договорів. Норми внутрішньодержавного права стосовно компетенції укладати договори. Види міжнародних договорів України. Пропозиції щодо укладення міжнародних договорів України. Повноваження на укладення міжнародного договору України. Надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору. Ратифікація міжнародних договорів Україною. Дотримання і виконання міжнародних договорів Україною. Оприлюднення реєстрашя та збереження текстів міжнародних договорів України. Припинення та зупинення дії міжнародних договорів України.

Тема 9. Поняття дипломатичного та консульського права.

Поняття права зовнішніх зносин. Сфери дії органів зовнішніх зносин. Джерела та система права зовнішніх зносин. Право на участь у зовнішніх зносинах. Види органів зовнішніх зносин держави. Правовий стан органів зовнішніх зносин в середині держави. Формування внутрішньої і зовнішньої держави. Поняття дипломатичного права. Історія дипломата. Поняття консульського права. Сучасний етап кодифікацй дипломатичного і консульського права. Основні принципи дипломатичної служби. Дипломатичні представництва. Види дипломатичних представництв. Завдання дипломатичнот служби. Функії дипломатичного представництва. Глава і персонал дипломатичного представництва. Дипломатичні ранги. Кадри дипломатичної служби. Процедура призначення глави дипломатичного представництва. Підстави припинення місії дипломатичного представника. Дипломатичні привілеї та імунітети. Торгові представництва. Консульські представництва. Види консульських установ. Глава і персонал консульської установи. Функцй консульських установ. Консульські привілеї та імунітети. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях. Спеціальні Місії.Функціїспеціальних місій. Правові засади та порядок організації діяльності дипломатичної служби України. Дипломатична служба України.Правове регулювання дипломатичноїслужби України. Кадровий склад дипломатичної служб в Україні. Призначення на дипломатичні посади та звільнення з них. Правовий статус працівників дипломатичної служби України.

Тема 10. Право міжнародних організацій.

Історичні аспекти створення міжнародних організацій. Поняття та класифікація (види) міжнародних організацій. Юридична природа

міжнародних організацій. Правосуб'єктність міжнародних організацій. Порядок створення міжнародних організацій та припинення їх існування. Повноваження та функціїміжнародних організацій. Функції міжнародних органтзашй. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, цілі та принципи. Установчі документи Організації Об'єднаних Націй. Внутрішня компетенція Організації Об'єднаних Націй. Членство в Організації Об'єднаних Націй. Структура Організацій Об'єднаних Націй. Головні та допоміжні органи Організації Об'єднаних Націй. Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй. Роль і значення Організації Об'єднаних Націй. Регіональні міжнародні організації. Поняття міжнародних конференцій. Види міжнародних конференцій. Порядок роботи конференцій. Правила процедури конференції. Представництво і повноваження суб'єктів на конференції. Посадові особи конференції. Відкриття конференцй. Порядок ведення засідань конференцй. Прийняття рішень на конференції. Допоміжні органи конференції. Мови і звіти засідання конференції. Акти конференції.

Тема 11. Територія у міжнародному праві.

Поняття і види територій. Правовий статус і правовий режим територій. Державна територія. Територіальне верховенство держави. Територіальний суверенітет. Складові частини державноїтериторії. Міжнародна територія. Демілітаризовані і нейтралізовані території. Види територій за правовим режимом. Способи придбання державної території. Договірні способи придбання державної територі. Державні кордони. Державні кордони і адміністративні кордони. Головне завдання державних територій. Способи встановлення державних кордонів. Етапи встановлення державних кордонів. Режим державних кордонів. Міжнародна (недержавна) територія. Юридичний статус міжнародних територтй. Міжнародні і багатонаціональні ріки. Правовий режим Дунаю. Правовий режим космічного простору. Правовий режим Арктики і Антарктики. Внутрішні морські води і їхній правовий режим. Територіальне море (територіальні води) і його правовий режим. Континентальний шельф. Виняткова економічна зона. Державний кордон України.Встановлення державного кордону України. Територіальне море України.Внутрішні води України. Режим державного кордону України. Прикордонний режим. Охорона державного кордону України.

Тема 12. Міжнародний захист прав людини.

Міжнародні стандарти у галузі прав людини та їх міжнародно-правове забезпечення у мирний час. Поняття міжнародних стандартів в галузі прав людини. Формування стандартів прав людини на універсальному рівні. Об'єктивніпередумови необхідності розвитку співробітництва держав у галузі захисту прав людини. Основні групи міжнародних документів про захист прав людини. Міжнародні органи із захисту прав людини. Формування стандартів прав людини на регіональному рівні. Європейський Суд з прав людини. Контрольні механізми в рамках ОБСЄ. Захист прав людини у період збройних конфліктів. Правове положення учасників збройних конфліктів. Комбатанти.

Військовополонені. Правове обмеження засобів і методів ведення збройної боротьби. Норми, що регулюють захист жертв збройного конфлікту. Правовий режим поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії.Міжнародно-правовий захист цивільного населення, об'єктів і культурно-історичних цінностей під час війни або у випадку збройного конфлікту. Правовий статус фізичних осіб у сучасному міжнародному праві. Населення у міжнародному праві. Населения у внутрішньодержавному праві. Роль міжнародного права в регулюванні правового статусу індивідів. Категорії населення. Правовий режим іноземців. Право притулку. Міжнародно-правові питання громадянства. Значення громадянства у міжнародному праві. Проблеми подвійного громадянства в міжнародному праві. Способи набуття та припинення громадянства. Міжнародні стандарти, що регламентують правовий статус окремих категорій населення. Законодавство України про правовий статус різних категорій населения.

Тема 13. Міжнародне економічне право.

Поняття міжнародного економічного права, його місце в системі міжнародного права. Співвідношення міжнародного економічного і національного права. Принципи міжнародного економічного права. Джерела міжнародного економічного права. Кодифікація і уніфікація норм міжнародного економічного права. Методи і засоби правового регулювання. Правові режими. Суб'єкти міжнародного економічного права. Правонаступництво держав у міжнародному економічному праві. Міжнародний економічний правопорядок і міжнародна економічна безпека. Міжнародне торгове право як частина міжнародного економічного права. Міжнародне фінансове право. Міжнародне інвестиційне право. Міжнародне банківське право. Вирішення міжнародних економічних спорів.

Тема 14. Міжнародне морське право.

Поняття і кодифікація міжнародного морського права. Женевські конвенції по морському праву 1958 і 1960 рр. III конференція ООН з морського права 1973 – 1982 років, її значення. Конвенція ООН з морського права 1982 року, загальна характеристика, основні нові положення. Національне законодавство і морське право. Види морських просторів. Поняття і склад. Міжнародно-правовий режим територіального моря. Питання про ширину територіального моря. Територіальні води держав-архіпелагів. Юрисдикція прибережної держави в територіальному морі. Мирний прохід іноземних кораблів. Поняття і правовий режим прилеглої зони. Поняття відкритого моря. Принцип свободи відкритого моря як загальновизнаний принцип сучасного міжнародного права. Правове регулювання промислів у відкритому морі. Правові питання регулювання судноплавства у відкритому морі. Принцип реального зв'язку між судном і державою прапору. Режим виключної економічної зони. Національне законодавство з питань виключної економічної зони. Основні питання міжнародно-правового режиму континентального шельфу. Регламентація ширини континентального шельфу.

Тема 15. Міжнародне повітряне право.

Поняття міжнародного повітряного права. Основні принципи міжнародного повітряного права. Основні конвенції, міжнародні правила, які приймає ІКАО. Двосторонні авіаційні угоди. Міжнародні сполучення та міжнародні перевезення. Національне законодавство України про міжнародні сполучення. Міжнародні польоти і режим повітряного простору. Правила польотів. Повітряний простір держави. Свободи повітряного простору. Міжнародний повітряний простір. Проблеми регулювання міжнародних перевезень та комерційної діяльності авіапідприємств. Роль міжнародних організацій в галузі цивільної авіації і в питаннях забезпечення безпеки польотів. Співробітництво держав у боротьбі з незаконним втручанням у діяльність цивільної авіації.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: підручник. Київ : Фенікс, 2018. 762 с.

2. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харків, 2020. 544с

3. Гердеген М. Міжнародне право / Гердеген М. Перек. з нім. 9-го вид., перероб. і доп. К.: К.І.С., 2011. 516 с.

4. Мазаракі Н., Гончарова Ю. Діяльність Органу вирішення спорів СОТ: подолання невідповідностей. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право, 2020, № 1. С. 5-13.

5. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності): підручник / В. А. Гринчак та ін.. Харків : Право, 2019. 440 с.

6. Міжнародне публічне право : підручних у 2 т. / В. В. Мицик, та ін. Харків : Право, 2020. Т.1. Основи теорії. 416 с.

7. Мицик В. В., Буроменський М. В., Гнатовський М. М. Міжнародне публічне право: підручник. Харків : Право. Т. 2. Основні галузі. 2020. 624 с.

8. Нігреєва О. О. Міжнародне право: навч.-метод. Посіб. Одеса: Атлант, 2012. 140 с.

9. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса : Право, 2020. 648 с.

10. Слободян В. В. Україна та СОТ: співробітництво в рамках сприяння міжнародній торгівлі. Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі. Ірпінь − Хмельницький, 2020. С.80–82.

Допоміжна література

1. Міжнародне публічне право : підручник: у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О.В. Буткевич та ін.] ; за ред. В. В. Мицика. Харків: Право, 2019. Т. 1: Основи теорії. 2019. 416 с.

2. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018. Репецький В.М. Дипломатичне і консульське право: Підручник. 2-ге вид., перероблене і доп. К.: Знання, 2006. 372 с.

3. Дяків Т., Тетарчук І. Міжнародне право. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 208 с.

4. Міжнародні організації. Навчальний посібник. За ред. О.С. Кучика. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання. 2007. 749 с. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. За заг. ред. Теліпко В.Е. К.: Центр учбової літератури, 2010. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/111764/mod_resource/content/1/telipko_ovcharenko_posibnik.pdf (дата звернення: 01.06.2022).

5. Войтенко О.О., Гнатовський М.М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О. та ін. Міжнародне гуманітарне право. Посібник. За ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145с. URL: https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2018/07/WEB_01.pdf.

6. Зелінська Н.А., Дрьоміна-Волок Н.В. Міжнародне кримінальне право: навч.-метод. посібник / Одеська національна юридична академія. О.: Фенікс, 2008. 100 с.

7. Енциклопедія міжнародного права : у 3 т. / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Ред. кол. : Ю. С. Шемшученко, В.Н. Денисов [та ін.]. Київ : Академперіодика.

4.Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. (ратифікована із застереженням і заявою Президією Верховної Ради УРСР 14 квітня 1986 р.) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/995_118.

2. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р. (ратифікована Постановою Верховної Ради України № 2608-XII від 17 вересня 1992 р.) URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_185 .

3. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text

4. Генеральна угода про торгівлю послугами 1994 р. (ГАТС) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017#n3

5. Договір про Антарктику 1959 р. (ратифікований Постановою Верховної Ради України 17 вересня 1992 р.) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_224

6. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. (ратифікований Законом України 16 листопада 1994 р.) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_098

7. Договір про правонаступництво щодо зовнішнього державного боргу та активів Союзу РСР 1991 р. (був підписаний Україною та набрав чинності 4 грудня 1991 р.) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_155

8. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

1950 р. (ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р.) URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

9. Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації у відношенні до жінок 1979 р. (ратифікована Президією Верховної Ради УРСР 12 березня 1981 р.) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207.